

Hr Nothin bland statsmakterna

Förre överståthållaren Torsten Nothins bok *Från Bran-ting till Erlander* (Wahlström och Widstrand) består dels i memoarer, dels i en samling uppsatser, som huvudsakligen går ut på kritik av socialdemokratin och regeringsverksamheten efter 1945. Memoarerna är personliga i den meningen att författaren ständigt står i centrum, men de innefattar hågkomster endast från den politiska och administrativa verksamheten. Man får intrycket av en duglig, på många skilda områden arbetande, ytterst ambitiös ämbetsman. Detta intryck förmedlas inte så mycket genom skryt — ehuru sådant inte saknas — som genom att berättelsen vittnar om insikt i och intresse för de skilda arbetsuppgifterna. Glans, humor och stora perspektiv saknas helt. Knappast en glimt av kultur i vidare mening eller ens av politisk bildning utanför det professionella. Det är typiskt att författaren inte är säker på vad valrörelserna gällt — han skriver att vissa frågor "sannolikt" stått i förgrunden — och att han för att ge en historisk bakgrund citerar långa stycken ur Hildebrands usla kungabioграфи. Viljan, energin, skickligheten kan inte överskyla det mänskligt konventionella och torftiga. Trots detta är boken inte tråkig; man rycks med av Nothins intresse för sig själv, för det han sysslar med.

Det är naturligt att då Nothin, som varit ledamot av fyra socialdemokratiska ministärer, nu avfallit från och hårt angriper sitt gamla parti, dessa avsnitt i boken blivit särskilt uppmärksammade. I några detaljer är också den kritik som framförs av värde och betydelse. Men det är förfelat att söka begagna hr Nothin som slagträ mot de gamla kollegerna. Hela boken visar att hans politiska insikter och idéer är föga utvecklade. Nästan allt ont han säger om regeringen har sagts bättre förut; då han kommer med något nytt är det merendels överdrivet eller till ytterlighet förenklat.

Hr Nothin har redan många gånger kallats en grå eminens, och särskilt har han under Gustaf V:s tid ansetts vara en kraft bakom tronen. Men man vet i själva verket föga om hur det förhållit sig. Det är tydligt att Nothin, som enligt gammal sed som överståthållare skulle besöka kungen varje vecka, haft stor glädje av dessa visiter och under vissa skeden på något underligt sätt känt sig bära ett högsta ansvar; då och då under kriget underblåste några tidningar den högtidlige överståthållarens själv-

uppskattning genom att tala om honom som "den starke mannen" som komma skulle. Några bevis på att han haft stort inflytande i stora saker under denna tid finns emellertid inte. Han hade själv förstånd att ställa sig skeptisk till kung Gustaf V:s propäer om statsministerskap under vinterkrigets kris. Falska grå eminner är vanligare än autentiska, och det finns starka skäl att placera hr Nothin i den förra kategorin. Hela hans idépolitiska och kulturella gardebord för tanken på kejsarens nya kläder.

Låt oss övergå till att på några konkreta punkter beröra den Nothiniska redogörelsen.

Statsministern är den medlem av regeringen som hr Nothin med särskild frenesi angriper. Bl. a. kritiserar hr Erlanders uppträdande i den s. k. Molanderaffären vid 1948 års val. Kritiken är utan tvivel riktig såtillvida som statsministern bar sig simpelt åt i denna affärläxa i flera andra sammanhang; speciellt motbjudande verkar det att han vecka efter vecka lät den lögnaktiga kampanjen i *Morgon-Tidningen* — som gick ut på att folkpartiet trots dess ledande mäns förnekanden skulle ha miljoner insatta på en Stockholmsbank — fortsätta utan att ingripa med en utredning och sedermera, då en utredning i sista stund anordnades, skröt över sin rättfärdighet. Men då hr Nothin från ett enskilt samtal med hr Erlander meddelar att denne skulle varit tveksam om en utredning med tanke på att dess resultat kunde resultera i ett nederlag för det socialdemokratiska partiet kan dessa uppgifter knappast stärka intrycket av ministeriell tveklaktighet. Att hr Erlander i ett privatsamtal sagt att han var orolig för konsekvenserna av en utredning bestyrker blott det uppenbara och ostridiga att han i det längsta undvek en sådan utredning med hänsyn till dess följd för valutgången.

Hr Nothins hat (ordet är knappast för starkt) mot socialdemokratiens nuvarande ledning synes till väsentlig del vara betingat av konflikterna mellan de båda parterna i Hajbyaffären. Enligt Nothins uppfattning har socialdemokratiska regeringsmedlemmar och en rad andra

personer blivit djupt komprometterade i denna affär; på socialdemokratiskt håll har där emot antytts att den dåvarande överståthållaren skulle vara komprometterad. Båda de stridande har efter allt att döma rätt i sin uppfattning om motparten; saken behandlas närmare i nedanstående underledare.

En detalj i hr Nothins framställning som är ägnad att väcka uppmärksamhet är påståendet att kung Gustaf V inte skulle ha hotat med abdikation på sommaren 1941 då frågar om transitering av den tyska Engelbrechtsdivisionen från Norge till Finland var före. Det är inte omöjligt att Nothin har rätt, men de skäl han anför är ytterligt svaga. Framför allt hävdar han att statsminister Per Albin Hansson inte två år senare skulle ha kunnat hylla kungen i så varma ordalag vid 85-årsdagen därest ett abdikationshot förelagat. Självfallet kunde Per Albin Hansson ha prisat kungens insatser på bemärkelsedagen alldeles oberoende av vad som förekommit vid transiteringsbeslutet; om såsom många antar Hansson i själva verket stått på kungens sida i sakfrågan och alltså velat ge tyskarna rätt till transitering av divisionen, blir hans högstämde hyllningsord än mera naturliga.

Mot kungarna och de kungliga är hr Nothin alltigenom respektfull på gränsen till ödmjukhet. Då han tillika starkt angriper vad som gjordes och underläts i Hajbyaffären, vars ursprung i den avlidne monarkens egenartade vanor inte gärna kan förnekas, ställs han inför ett besvärligt dilemma. Han söker lösa det genom att skylla alla oriktigheter och övergrepp på hovet. Då han framhåller det löjliga och stötande i det svenska hovets omfattning och betydelse har han utan tvivel rätt; hans erinran om att 120 personer på grund av hovtjänster eller hovtitlar har generals eller överstes rang hör till de uppgifter med vilka han skickligt förbereder angreppet på hovet som institution. Men försöket att skydda de kungliga genom att attackera hovet är dock alltför bisarrt. Skall alltså meningen vara att de kungliga i sådana affärer som Hajbyaffären stått alldeles utanför spelet, att det i själva verket är några hovmän som beslutat i stället för monarken och tronföljaren — i så fall blir slutsatsen att de kungliga inte har något att säga ens i de saker som personligen angår dem. Strävandet att skydda kungligheten är så genomskinligt att inte ens de mest välsinnade kan bli narrade.